

ТЕХНОЛОГІЯ «СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ» У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Скорик Т. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
вул. Гетьмана Полуботка, 53, Чернігів, Україна
orcid.org/0000-0002-1442-6024
tamskorik@ukr.net*

Грицик Н. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
вул. Гетьмана Полуботка, 53, Чернігів, Україна
orcid.org/0000-0001-7198-5327
Nadiela7027@gmail.com*

Ключові слова:

*технологія, ситуація успіху
в навчанні, професійна
успішність, професійна
підготовка, майбутній
учитель.*

Актуальність публікації зумовлена потребою обґрунтування важливості технології створення ситуацій успіху в професійній підготовці сучасного вчителя. Автори визначають технологію створення ситуації успіху не тільки як технологію успішного навчання, а і як технологію формування професійної успішності вчителя, оскільки вона розвиває якості успішної особистості: упевненість, лідерство, цілеспрямованість; формує поведінку успішної людини: потребу в пізнанні нового, долає страх перед перешкодами, спрямовує на саморозвиток і самовдосконалення.

Автори виходять із положення, що ситуація успіху в навчанні – це створена викладачем педагогічна проблема, результатом вирішення якої є позитивні, радісні переживання студента, що спонукає його до подальшої пізнавальної активності. Аналізуючи сутність ситуації успіху з погляду педагогіки та психології, дослідники наголошують на емоційності цієї технології, оскільки вона забезпечує досягнення навчальних результатів, які мають позитивний емоційний модус, а отже, є більш стійкими та практично дієвими, що важливо для становлення професійної успішності вчителя.

Професійну успішність учителя автори визначають як процес і результат професійної діяльності, що характеризується стійкою спрямованістю на професійний саморозвиток і професійні досягнення, цілепокладанням і ціледосягненням, має позитивну зовнішню та внутрішню оцінку. Тому саме технологія ситуації успіху в навчанні формує алгоритм поведінки успішного вчителя.

У статті розкрито сутність застосування технології в закладах вищої освіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Зроблено аналіз різних стилів навчання; охарактеризовано різні типи студентів за ставленням до навчання; залежно від стилю визначено прийоми застосування ситуацій успіху на різних етапах становлення професійної успішності вчителя. Відповідно до етапів, формуються навички успішної діяльності, розкриваються потенційні можливості кожного, вибудовується стратегія особистісного саморозвитку, спрямованого на успішність.

Автори статті дійшли висновку, що технологія створення ситуації успіху сприяє формуванню якостей, мислення й поведінки сучасного вчителя як успішної особистості.

TECHNOLOGY “CREATING A SITUATION OF SUCCESS” IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SUCCESS OF FUTURE TEACHERS

Skoryk T. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Art
T. H. Shevchenko National University “Chernihiv Colehium”
Hetman Polubotko str., 53, Chernihiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1442-6024
tamskorik@ukr.net*

Grytsyk N. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
T. H. Shevchenko National University “Chernihiv Colehium”
Hetman Polubotko str., 53, Chernihiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7198-5327
Nadiela7027@gmail.com*

Key words:

*technology, situation of success
in education, professional
success, professional training,
future teacher.*

The relevance of the publication is due to the need to justify the importance of technology to create situations of success in the training of modern teachers. The authors define the technology of creating a situation of success not only as a technology of successful learning, but also as a technology of development the professional success of a teacher, because it develops the qualities of a successful personality: confidence, leadership, determination; shapes the behavior of a successful person: the need to learn something new, overcomes the fear of obstacles, directs to self-development and self-improvement.

The authors assume that the situation of success in learning is a pedagogical problem created by the teacher, the result of which is a positive, joyful experience of the student, which encourages him to further cognitive activity. Analyzing the essence of the situation of success in terms of pedagogy and psychology, researchers emphasize on the emotionality of this technology, because it ensures the achievement of learning outcomes that have a positive emotional mode and are therefore more stable and effective, which is important for professional success.

The authors define the professional success of a teacher as a process and result of professional activity, characterized by a stable focus on professional self-development and professional achievements, goal setting and goal achievement, has a positive external and internal assessment. Therefore, it is the technology of the situation of success in learning that forms the algorithm of behavior of a successful teacher.

The article reveals the essence of the application of technology in higher education institutions in the process of professional training of future teachers. An analysis of different learning styles; different types of students in relation to learning are characterized; depending on the style, the methods of application of success situations at different stages of formation of a teacher's professional success are determined. In accordance with the stages, the skills of successful activity are formed, the potential opportunities of each are revealed, the strategy of personal self-development aimed at success is built. The authors of the article came to the conclusion that the technology of creating a situation of success contributes to the formation of qualities, thinking and behavior of a modern teacher as a successful person.

Актуальність дослідження. Суспільний запит на успішних людей, креативних і мобільних фахівців, спроможних бути конкурентними на ринку праці, є досить актуальним сьогодні, зважаючи на перетворення в усіх сферах життя. У концепції Нової української школи підкреслюється, що випускник нової школи – це особистість, патріот, інноватор, здатний змінювати навколишній світ, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя [5]. Ураховуючи процеси оновлення освітнього процесу в ЗЗСО, постає необхідність реформування та оптимізації освітнього процесу в педагогічних ЗВО, вирішення завдань виховання соціально успішного сучасного вчителя, здатного до саморозвитку та самоосвіти, учителя нової генерації успішних і самореалізованих особистостей. Одним із підходів, що реалізовується в освітньому процесі ЗВО, є особистісно орієнтований, у якому технологія «Створення ситуації успіху» посідає чільне місце. На нашу думку, ситуація успіху в навчанні створює передумови зростання успішної особистості, формує модель поведінки, яка сприяє досягненню соціально-професійної успішності.

Актуальність дослідження зумовлена обґрунтуванням необхідності більш широкого застосування технології «Створення ситуації успіху» в процесі професійної підготовки вчителя, яку можна характеризувати як технологію формування успішної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання застосування технології створення ситуації успіху в навчанні розглянуто в роботах педагогів і психологів сучасності: О. Белкіна, І. Лернера, М. Махмутова, О. Пехоти, М. Венгер, М. Лісіна, Г. Люблінська, В. Мухіна та ін.

Публікації останніх років в основному зосереджують увагу на аналізі технології та методиці її застосування в загальноосвітніх школах (І. Велика (2009), Н. Терновська (2016)); методів і прийомів технології, які можна успішно використати в ЗЗСО, ураховуючи різні типи схильності до навчання учнів (А. Сівак, 2016); технологічних операцій створення ситуацій успіху з їх призначенням і використанням відповідних мовних парадигм учителем (В. Калошин, 2011); готовності вчителя до використання ситуації успіху в навчанні (Л. Чемоніна, 2018). У професійній освіті приділено увагу технології «Створення ситуації успіху» в таких аспектах: аналіз технологічного підходу в професійній освіті й технології «Створення ситуації успіху» (О. Гусак, 2013); педагогічні умови успішності професійної діяльності викладача вищого навчального закладу (І. Шалімова, А. Шалімова, 2016).

У підручнику «Інноваційні технології навчання» зазначено, що технологія «Створення ситу-

ації успіху» набуває у вищій школі особливого значення для студентів-початківців, які змушені адаптуватися до нових форм організації навчання, особливостей взаємодії, складності навчального матеріалу тощо, а відчуття студентами власної успішності значно полегшує цей період адаптації та стає запорукою готовності до освоєння ще складніших завдань і форм роботи, набуття нових знань і вмінь [4].

На нашу думку, ефективність цієї технології є значно глибшою, має більш широко використовуватися в професійній освіті, особливо в підготовці вчителів, так як її можна охарактеризувати як технологію формування успішної особистості, у результаті якої в студентів виробляється алгоритм мислення й поведінки успішної людини, що підкріплюється позитивним емоційним переживанням і відсутністю страху перед проблемами та невдачами, виробляється потреба в пізнанні нового, здатність до постійного збагачення знань і саморозвитку.

Тому вважаємо за потрібне обґрунтувати сутність і прийоми технології «Створення ситуації успіху» як найбільш актуальної педагогічної технології в становленні професійної успішності майбутнього вчителя.

Мета статті – розкрити сутність і прийоми технології «Створення ситуації успіху» в професійній підготовці майбутніх учителів як технології формування професійної успішності.

Відповідно до мети, будуть вирішені такі завдання:

- проаналізувати сутність провідних дефініцій досліджуваної проблеми;
- визначити теоретико-методичні засади використання технології «Створення ситуації успіху» в становленні професійної успішності майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу й обговорення.

Розробником технології «Створення ситуації успіху» є відомий російський педагог і науковець, академік А. Белкін [1]. В основі технології лежать основні підходи до організації освітнього процесу на засадах педагогічної ситуації успішного навчання, запропоновані в роботах відомих педагогів: К. Ушинського, В. Сухомлинського, А. Макаренка, С. Соловейчика, Г. Щукіна та інші.

Дослідження успіху й успішності в навчанні вчені пов'язують із діяльністю та її мотивами (Б. Ананьєв, Д. Аткинсон, І. Бех, Л. Божович, Є. Ільїн, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Х. Хекхаузен), з інтелектуальною активністю й самостійністю (І. Зязюн, Г. Щукіна), з ефективністю навчання, виховання та запобігання неуспішності (Ю. Бабанський, У. Глассер, Л. Ткачук), з емоціями та емоційним інтелектом (Д. Гоулман, К. Ізард, Дж. Майєр, П. Саловей, В. Франкл, І. Андрєєва, В. Зарицька, Е. Носенко й інші).

Педагогіка обґрунтовує ситуацію успіху як цілеспрямоване, організоване поєднання умов (об'єктивних і суб'єктивних), за яких створюється можливість досягати значних результатів у діяльності особистості чи колективу загалом [5]. Ситуація успіху в навчанні – це створена викладачем педагогічна проблема, вирішенням якої є позитивний результат, радісні переживання студента, що спонукає його до подальшої пізнавальної активності.

Психологія успіху та успішності спирається на вплив емоційного інтелекту й емоцій на подальшу діяльність. Емоції включені до всіх психічних станів людини та впливають на будь-які прояви активності, у тому числі й навчально-професійної. Тому з психологічного погляду ситуація успіху – це суб'єктивний психологічний стан задоволення від результату діяльності, емоційне переживання стану радості від подолання певних психологічних бар'єрів і труднощів.

Отже, і з педагогічного, і з психологічного поглядів технологія «Створення ситуації успіху» – це емоційне навчання, у якому особистість переживає позитивні емоції, радість від пізнання нового та власних інтелектуальних відкриттів, оцінює свої результати як успіх і досягнення.

Головні завдання технології полягають у такому: допомогти особистості зростати в успіху; відчувати радість від здолання труднощів (цим позитивним емоційним переживанням відводиться особлива роль); усвідомити значимість власних зусиль для досягнення результату [7, с. 199].

Якщо ми розглядаємо професійну успішність учителя як процес і результат професійної діяльності, що характеризується стійкою спрямованістю на професійний саморозвиток і професійні досягнення, цілепокладанням і ціледосягненням, має позитивну зовнішню та внутрішню оцінку, то технологія «Створення ситуації успіху» є технологією формування професійно успішної особистості.

У досягненні навчальних результатів і переживанні їх як успіху важливу роль відіграє мотивація. Мотивацію варто розглядати не лише як умову ефективного навчання, а і як важливий чинник розвитку особистості майбутнього фахівця. Її основними структурними елементами є пізнавальна мотивація й мотивація досягнення успіху, стимулювання яких безпосередньо спричиняє підвищення ефективності навчальної діяльності [6].

Найбільш дієвими в структурі особистості є мотиви досягнення та пізнавальні. Серед навчальних мотивів вирізняють мотиваційні орієнтації та успіх, на процес і результат, оцінку викладача, запобігання невдачам, почуття самоцінності, престиж, можливість самостійного мислення та діяльності, можливість самовираження, ефективний пізнавальний стан тощо [3].

Діяльність студентів у процесі навчання має особистісний характер, визначається особистими пріоритетами та індивідуальним підходом до навчальної діяльності, що характеризує індивідуальний навчальний стиль, що також впливає на вибір навчальних прийомів і стимулювально-мотиваційних чинників.

У навчально-методичній літературі пропонують таку класифікацію стилів навчання [2]:

- активісти (в основі – конкретний досвід): повністю присвячують себе своїм переживанням, задоволені тим, що є «тут і зараз», відверті, не скептичні, і це робить їх оптимістами в усьому новому; їхня тенденція – спочатку діяти, а потім обдумувати наслідки; мають багато ідей для розв'язання завдань; комунікабельні та постійно взаємодіють з іншими. Проте, як тільки захоплення однією діяльністю минає, вони шукають іншу справу, їх дратує тривалий процес виконання завдання, необхідність концентрації;

- мислителі (в основі – рефлексивне спостереження): більше уваги приділяють роздумам над завданням, збирають різнобічні дані, ретельно розмірковують, поступово роблять висновки. В аналізі даних виявляють тенденцію відкладати прийняття рішення так довго, як це виявляється можливим; прораховують усі можливі варіанти перед тим, як починають діяти; під час дискусії прислухаються до думки інших людей перед тим, як висловити власну; мають тенденцію до заниження власної самооцінки;

- теоретики (в основі – абстрактна концептуалізація): інтегрують та узагальнюють спостереження в складні, але логічні теорії; їхній спосіб розв'язання завдання послідовний і логічний; їм подобається аналіз і синтез, їхня проникливість будується на основі передбачень, правил, теоретичних моделей і мисленнєвих схем;

- прагматики (в основі – активне експериментування): намагаються перевіряти всі ідеї, теорії й техніки, щоб бути впевненими в тому, що вони працюють на практиці; намагаються досягти успіху в справах і діють швидко та впевнено, якщо ідея захоплює; виявляють нетерпимість до роздумів і відкритих дискусій; люблять робити практичні висновки під час вирішення проблем.

У технології «Створення ситуації успіху» умовно розділили учнів на групи за ставленням до навчання: «надійні», «упевнені», «невпевнені», «зневірені» [7, с. 205].

Так само характеризують групи студентів автори навчального посібника «Інноваційні технології навчання» [5]. Погоджуючись із авторами, ми внесли деякі корективи на основі практичного досвіду викладацької діяльності й педагогічних спостережень та охарактеризували ці групи так:

- «надійні» – це здібні студенти, які мають сформовану мотивацію до професійної діяльно-

сті, самостійні, упевнені в собі; їхній професійний вибір був усвідомленим, мають педагогічні здібності та якості, оптимістично налаштовані на майбутнє. Це студенти, що належать до типів «мислитель» чи «теоретик»;

– «упевнені» – здібні студенти, які мають педагогічні й інші спеціальні здібності (спортивні, художні тощо); демонструють високий рівень домагань у навчанні, високий ступінь мотивації в досягненні мети, чітко усвідомлюють, яких результатів хочуть досягти. Проте вони емоційно збудливі й залежні від успіху, визнання їх оточенням; періоди активності змінюються періодами спаду; мають завищену самооцінку та самовпевненість. Такі студенти належать до типів «прагматики» чи «активісти»;

– «невпевнені» – це загалом успішні студенти, що проявляють інтерес до навчання, відповідальні, але із заниженою самооцінкою власних здібностей. Вони демонструють педагогічні якості, але невпевнено почувають себе в ролі вчителя, а публічні виступи для них – велика проблема подолання страху; будь-яка невдача стає для них великою перешкодою і нівелює всі досягнення. Такі студенти належать до типу «мислителі»;

– «зневірені» – це студенти, які мають непогану теоретичну підготовку та педагогічні здібності, усвідомлено обрали професію вчителя, проте розчарувалися в навчанні. Причини можуть бути різні: невідповідність рівня викладання їхнім очікуванням, невідповідність інтересів, невдачі на

практиці в школі тощо. За різних причин відбулася втрата сподівань, що спричинило розчарування, і ці студенти типу «активісти» чи «прагматики» перейшли до типу «мислителів».

Створюючи ситуацію успіху для кожного студента, викладач має враховувати не тільки його інтереси та здібності, а й стиль його навчання. Отже, кожен стиль навчання потребує відповідних прийомів створення ситуації успіху, які будуть мотивувати пізнавальну активність і сприяти становленню компонентів професійної успішності майбутнього вчителя: мотивації досягнення, потреби в постійному саморозвитку, цілеспрямованості професійних дій учителя, якостей успішної особистості тощо.

Технологія «Створення ситуації успіху» пропонує цілий банк прийомів, які постійного поповнюються новими педагогічними знахідками. Пропонуємо такі прийоми створення ситуації успіху на певних етапах становлення професійної успішності майбутнього вчителя й відповідно до категорій студентів у навчальній діяльності (таблиця 1).

Розподіл прийомів технології за етапами становлення професійної успішності враховує психологічні механізми зняття емоційного напруження, подолання занепокоєння, створює передумови для переживання успіху та можливості реалізувати педагогічні здібності.

Висновки та пропозиції. Актуальність педагогічної технології «Створення ситуації успіху» в професійній підготовці фахівців є назаперечною,

Таблиця 1

Прийоми створення ситуації успіху в навчанні відповідно до етапів становлення професійної успішності майбутнього вчителя

Категорії студентів Етапи становлення ПУ	«Надійні» («мислителі», «теоретики»)	«Упевнені» («активісти», «прагматики»)	«Невпевнені» («мислителі»)	«Зневірені» («активісти», «прагматики», «мислителі»)
I етап Мотиваційно- ціннісний	«Невтрування»	«Холодний душ»	1. «Емоційне погладжування». 2. «Емоційне блокування». 3. «Емоційне підкріплення»	1. «Емоційне заохочення» 2. «Емоційне підкріплення» 3. «Емоційний сплеск»
II етап Когнітивно- стимулюючий	«Педагогічна рада»	«Обмін ролями»	«Стабілізація». «Допомога друга»	«Гидке каченя». «Створення ситуації змагання»
III етап Діяльнісно- технологічний	«Обмін ролями»	«Зараження». «Сходи»	«Анонсування»	«Навмисна помилка»
IV етап Проективно- праксеологічний	«Еврика»	«Еврика»	«Даю шанс». «Сходи»	«Адекватний стимул». «Стань у стрій»
V етап Рефлексивно- оцінювальний	«Лінія горизонту»	«Лінія горизонту»	«Еврика». «Лінія горизонту»	«Еврика». «Лінія горизонту»

так як її алгоритм і результативність відповідають алгоритму формування професійно успішної особистості, оскільки:

- розвиває якості успішної особистості: впевненість, лідерство, цілеспрямованість;
- формує поведінку успішної людини: потребу в пізнанні нового, долає страх перед перешкодами, спрямовує на саморозвиток і самовдосконалення;

– розвиває гнучкість, мобільність і конкурентоздатність, стресостійкість і «радість пізнання нового» як потребу особистості.

Перспективами подальшого дослідження є обґрунтування вимог до особистості викладача, здатного забезпечити реалізацію технології «Створення ситуації успіху» в освітньому середовищі ЗВО, а також визначення найбільш сприятливих організаційно-педагогічних умов її реалізації.

Література

1. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать: Книга для учителя. Москва : Просвещение, 1991. 176 с.
2. Методика викладання соціальної роботи і соціальної політики : посібник для відкритого навчання / А. Бойко, І. Грига, О. Іванова, Т. Семигіна. Київ, 2003. 76 с.
3. Вергасов В.М. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе. Киев, 1985. 175 с.
4. Інноваційні технології навчання : навчальний посібник для студ. вищих технічних навчальних закладів / кол. авторів ; відп. ред. Х.Ш. Бахтіярова ; наук. ред. А.В. Арістова ; упоряд. словника С.В. Волобуєва. Київ : НТУ, 2017. 172 с.
5. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://zakinppo.org.ua/images/2017/docs/10/konczepczyia.pdf>.
6. Крушельницька Я.В. Фізіологія і психологія праці : навчальний посібник. Київ, 2000. 232 с.
7. Освітні технології : навчально-методичний посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

References

1. Belkin A.S. (1991) Situacziya uspekha. Kak ee sozdat': Kniga dlya uchitelya. [Success situation. How to create it: A book for teachers.] Moscow: Enlightenment. 176 p. [in Russian].
2. Bojko A., Griga I., Ivanova O., (2003) Semigi'na T. Metodika vikladannya soczi'al'noyi roboti i' soczi'al'noyi poi'tiki: Posi'bnik dlya vi'dkritogo navchannya. [Methods of teaching social work and social poetics: A guide to open learning] Kyiv. 76 p. [in Ukrainian].
3. Vergasov V. M. (1985). Aktivizacziya poznavatel'noj deyatel'nosti studentov v vy'sshej shkole. [Activation of cognitive activity of students in higher education]. Kyiv. 175 p. [in Ukrainian].
4. In'novaczi'jni' tekhnologi'yi navchannya: Navch. posi'bn. dlya stud. vishhikh tekhnich'nykh navchal'nykh zakladi'v (2017) [Col. authors; resp. ed. Bakhtiyarova H.Sh.; Science. ed. Aristova AV; orderly dictionary Volobuev SV]. Kyiv: NTU. 172 p. [in Ukrainian].
5. The concept of the «New Ukrainian School». URL: <http://zakinppo.org.ua/images/2017/docs/10/konczepczyia.pdf>.
6. Krushel'nicz'ka Ya.V. (2000). Fi'zi'ologiya i' psikhologi'ya praczi' : navch. posi'bnik [Physiology and psychology of work: a textbook]. Kyiv. 232 p. [in Ukrainian].
7. Educational technologies: Educational-met hodical manual (2004) Piekhota O. M., Kiktenko A. Z., Liubarska O. M.; Piekhota O. M. (ed.) Kyiv: A.S.K. 256 p. [in Ukrainian].